

זה אינו שלייה, אלא כעין מסוה שעל פני החמור בצאתו לאויר העולם, ואינו דבוק בו. וגם באדם פעמים יש עור שזכה כנגד פניו. וכן הביא הפרי-חדש (י"ד פא) מתשובת רשב"א (בח"א יז. ונכפלה שם תרמט וב'מיוחסות לרמב"ן קס), ואותו עור אינו כשלייה. וכן מבואר משיטת הרמב"ם שכתב (מאכלות אסורות ד,ה; ג,ו), שהשלייה של מין טמא אסורה באכילה כשאר בשר, ועל כרחנו לחלק בין שלייה לעור הבא כנגד פניו של חמור שמבואר כאן שהוא מותר.

ואולם לפרש"י ותוס', עור זה היינו שלייה. וזה תואם עם שיטת הראב"ד (שם) שהשלייה של מינים טמאים מותרת כפרש בעלמא (וכן דעת הש"ך י"ד פא סק"א. ואילו הפר"ח ועוד פוסקים (פז) חולקים).
יש נפקותא בדבר גם לענין טומאה של שליית האדם; לפי דעת הראב"ד אינה מטמאה אפילו מתה האם ומת הולד, כמבואר בסוגיא. ואילו לשיטת הרמב"ם אפשר ששלייה מטמאת טומאת מת, אבל אפשר שטהורה אף לשיטתו (עפ"י חזון איש טז,טז. ע"ש).
לולא דבריו היה נראה שגם לרש"י אין זו שלייה, אלא שכתב שהוא כעין שלייה מבחינת המראה.

'דג טמא שבלע דג טהור – מותר באכילה' – ואין לחוש לטעם של הדג הטמא הבלוע בו, אם משום שאין נבלע טעם ע"י עיכול, אם משום שהטעם הנבלע נחשב כפירשא בעלמא, כיון שנתעכל (עפ"י חדושים ובאורים ב,ח).

'אמר רב ששת: כגון שמצאו דרך הריעי. רב פפא אמר: כגון שמצאו דרך בית הבליעה...'. אין כאן מחלוקת אלא כל אחד פרש אופן נוסף לידע שהוא בלוע. ורב אשי מפרש שגם ללא הוכחה מיוחדת יש לנו לתלות מן הסתם שבלע (עפ"י חזון איש טז,יז. וע"ש בבאור הסוגיא. וצ"ב).
בשפת אמת צדד לומר (דלא כרש"י ותוס') שגם לרב אשי נשאר ההנחה שראינו שבלע, אלא שאין לחוש שזה שבלע נעכל וזה הנמצא הוא עוברו – כי אין לחוש שהשריץ מין אחר שאינו דומה לו. ונסתייע מהשטמ"ק.

דף ח

'תנא גמל אחור כנגד אחור'. כתב בספר בן יהוידע: עכשו ידוע שהגמל משמש כשאר בעלי החיים, פנים כנגד עורף. וכנראה נשתנה הטבע בענין זה, כמו שמצינו בשאר דברים כעין זה.

'זווג הגמל הוא אחור באחור, ועל כן אין לך שוטה בכל הבהמות כמו הגמל. ובהמה הוא בבחינת פנים באחור ועל כן יש בה קצת חכמה, כמו שכתוב מלפנו מבהמות ארץ. והאדם הוא בבחינת פנים בפנים ועל כן יש בו חכמה גדולה ומעולה' (אמרי פינחס (קוריץ) 'שער עולם ומלואו' מו).

'חוץ משלשה משמשין פנים כנגד פנים, ואלו הן: דג ואדם ונחש...'.
'... וכן בחתונה, מרקדין תחילה סביב ואחר כך פנים בפנים, כי הוא נסירה. ולכך היתה בריאת האדם אחר כל דבר – שהוא משמש פנים בפנים. ומה שנחש ודג משמשין כך – אינו, כי העינים שלהם בצד. וגם אין נשיקין פנים בפנים...'. (עפ"י אמרי פינחס (מקוריץ) וזאת הברכה, תקצו. ומובא ב'נופת צופים' כג).

(ע"ב) שאלות סבי דבי אתונא. ע' אריכות רבה בחדושי אגדות מהרש"א ומהר"ל; ביאור הגר"א על אגדות (נדפס ב'ספרי הגר"א' ב"ח); ליקוטי מוהר"ן ח"א כג-לא; קדושת לוי – פירוש ההגדות; ליקוטי מי השילוח סוף ח"א; בן יהודע; חידושי הגר"י וינוגרד; (וע"ע בדרשות הגר"ח מוולאזין, א' דסליחות תקע"ד).

והנה לקט מועט מפי ספרים וסופרים בפירוש אגדה זו:

'ההוא גברא דאזיל ובעי אתתא...'

'הצדיק אשר רוצה להחזיר את בני דורו למוטב ומדבר אליהם דברי מוסר תמיד אך דבריו אין נכנסין בלבם כי לבם לב אבן מחמת רוב עבירות שעשו ונתחברו ח"ו בקליפה רח"ל – עצה היעוצה על ידי שידבר מוסר אל שורש נשמתם אשר אין לקליפה אחיזה שם...'

וזה כוונת סבי דבי אתונא שהמה היו אפיקורסים ולא האמינו בזה, ואמרו **האי גברא דבעי איתתא ולא יחבי ליה מה חזא דאזיל להיכא דמדלי מיניה** – דהיינו שמדבר אל שורש נשמתו וכנ"ל, והוא שקל סכתא דצא לתתא לא על דצא לעילא – על, והראה להם בזה שלתתא לא היה מקום למיעל יען כי גברו הקליפות, אבל לעילא שיש מקום לכנוס ועל. והבן מאוד' (עבודת ישראל האוינו).

גברא דאזיף וטריף מאי חזא דהדר אזיף... עד דאיתרמי איניש מדלי ליה. הענין ששאלוהו על מה שאדם נתגלגל ובא לעולם בשנית, והלא כשהיה כבר בפעם הראשונה לא תיקן. והשיב להם דלמא יתרמי אחד שיתקן הגוף הראשון... (מתוך באור הגר"א למשלי כב, ז).

'אימא לן מילי דבדיאי...' –

'... וזהו ענין סבי דבי אתונא שהיו פילוסופים וראשי מדרש אומות העולם אז, וצחקו על חכמי ישראל שחכמים שלהם מראים עוצם פלפולם בתורה לומר על טמא טהור ובוה כדאים לישב בסנהדרין, והיא חריפות של שקר, כקושית התוס' – וזהו מאמרם אמור לנו מדברי פלפול השקר ההוא ואימא לן מילי דכדיבי איך הנחילו שקר.

ורבי יהושע בן חנניה עשה עצמו כאין מבין ואמר להם שקר מוחלט דכודנייתא ילדה, ושאלו **וכודנייתא מי ילדה?!** – וכי שקר כזה אנו מבקשים? ומה רשומי חכמה יש בזה – רצוננו לפלפול כנ"ל, והשיב להם ריב"ח: הלא אתם בקשתם דבר שקר, ופלפול כזה אינו בגדר שקר כי עת לכל חפץ ואין שום דבר כזה בגדר שקר, כאמרם אל תהי מפליג לכל דבר. ואם חפצכם בשקר, אין לך שקר רק כודנייתא כי הוא באמת שקר, אבל זולת זה אין שקר... (יערות דבש ח"ב דרוש ח).

'מילחא כי סריא במאי מלחי לה? אמר להו בסילתא דכודנייתא – ומי איכא סילתא לכודנתא?! – ומלחא מי סריא?!'

'... ולפי ד'אל אחר אסתרס ולא עביד פירין', כל ברכת האומות הוא בדבר שאין עושה פירות כפרדה דלא ילדה, כמו שאמרו בבכורות.

ועל זה הוא רמיזות דברי ר' יהושע בן חנניה לסבא דבי אתונא שם כשאמרו לו **'מלחא כי סריא'** דשמעתי דהכוונה לברית מלח עולם ד'ישראל, שחשבו שכבר נתקלקלו ושמעתיהם הנבחרים. ועל זה רמז להם הכודנייתא שאין עושה פירות כלל ואי אפשר כלל לבחור בהם, ועל כרחך דמלחא לא סריא. ועל כן כשברכם בברכת העמים אמר **לא יהיה בך עקר כו'** – שכשיבואו הברכות לך לא תקלטם כמו שהם אצלם, עקורים מלעשות פירות, דבכך לא יהיו עקורים כלל... (מתוך ישראל קדושים עמ' 38. ומובא

הענין ביתר הרחבה במי השילוח ח"ב עקב ד"ה המוציא, וישעיה נא ד"ה הביטו; בית יעקב וירא מ).
ע"ע בדרשות הגר"ח מוולאז'ין (א' דסליחות תקעד), מובא בספר מכתב מאלהיו ח"ב עמ' 49.

'בני לן ביתא באורא דעלמא...'

'... על דרך ששמעתי על 'בני לן ביתא באורא דעלמא' – פירוש, כי כל אומה עכו"ם יש לה אופיה – פירוש: יסוד בחשקם ותאות לבם, כמו שאמרו ז"ל אופיו של אומה זו לא תרצה כו' – פירוש שיסודם הוא מקום זה, ואי אפשר להם לשנותו כלל, ולכך לא רצו לקבל התורה. אבל כנסת ישראל מקומה הוא באורא דעלמא – שאין לה שום יסוד קבוע, דלית לה מגרמה ולא מידי, רק מה שהש"י מאיר לה פעם במידה זו פעם בזו.

ואמר ר' יהושע שם 'אסיקו לי ליבני וטינא' – פירוש שמצידו הוא יכול רק הם אין יכולים כי עכו"ם אינם כן' (דובר צדק עמ' 140).

– 'כי באמת בית של נפשות הישראלי הוא באורא דעלמא, שאין לו תפיסה בשום דבר. והמקום קבוע הוא אורא דעלמא שאינו שום מקום קבוע כלל – זהו קביעותם' (שם עמ' 12).

– 'ישראל אין להם שום מקום בעולם, דוגמת הש"י מקומו של עולם ואין העולם מקומו. וכן 'כל העולם כולו ניוון בשביל חנינא בני, וחנינא די לו כו' – כי אין להם תפיסה במקום מיוחד כמו ששמעתי על מאמר 'בני לן ביתא באורא דעלמא'. כמו שאמרו נתן ליעקב העולם הבא ולעשו העולם הזה.

ואין להם תפיסה בעולם הזה אלא על ידי ניצוח, כדרך שאמרו (תענית ט) 'עשר בשביל שתתעשר' – כאשר מנצח תאות העושר על ידי מעשר וחלוקה לעניים, שאינו חפץ כלל בעושר – על ידי זה יוכל להשיג עושר. וכן 'כל הבורח מן הגדולה הגדולה בורחת אחריו'.

וזהו הטענה 'אומה של בזוים אתם' (ב"ר פ"א). והתשובה: עולם ומלואו של הקב"ה וד' חלקנו, כמו שנאמר חלק ד' עמו והוא מקומנו. וזהו התשובה שם 'אמר שם ואוקמיה באורא דעלמא'... (קומץ המנחה י ע"ש ובסי' ט).

וכן מובא ענין זה בספר בית יעקב וישלח מא מב; סוד ישרים סוכות יב – בשם הרה"ק מאיזביצא. ויסוד לדבר בספרו מי השלוח ח"ב ריש בהר.

'מציעתיה דעלמא היכא? – זקפה לאצבעתיה אמר להו: הכא. אמרו לו: ומי יימר? – אייתו אשלי ומשחו'. זאת ידוע כי ה' יתברך שולח השפעותיו למקום אחד וממנו יסתעף לכל העולם. ושאלוהו היכן הוא אותו מקום? – ואמר להם: כאן, כלומר במקום שישראל עומדים, שם הוא הנקודה האמצעית, רק אתם לא תוכלו למדוד. ואילו הייתם עומדים על הבנת הדברים הייתם רואים כי אנחנו נקודה האמצעית (מי השילוח).

'משרא דסכיני במאי קטלי? – בקרנא דחמרא. – ומי איכא קרנא לחמרא? – ומי איכא משרא דסכיני?!' 'משרא דסכינא היינו החסרון הנמצא באדם, הטבוע בו בתולדה מבטן אמו, כי זה החסרון הוא היותר גדול באדם ונקרא 'משרא דסכינא' – במה יתרפא?
ואמר להם 'בקרנא דחמרא' – במה שהאדם מכניס עצמו בעבודת הש"י כחמור למשא – בזה יתרפא, וכדאיתא בזהר הק' (במדבר קעח:)...

אמרו לו: ומי אית ליה קרנא לחמרא – כלום יש כל כך כח בעבודה שתגיע עד מקום החסרון הזה? – אמר להם: 'משרא דסכינא מי איכא' – כלומר, אין הש"י בורא חסרון באדם רק עד מקום שכת עבודה מגיע (מי השילוח).

עוד על תיקון חסרון שבתולדה, בספר מי השלוח ח"א בראשית ד"ה ויאמר אל האשה; קרח ד"ה ועבד הלוי; ר"פ וילך; יהושע ב; תהלים כא שם לט; משלי טו; ח"ב ר"פ תצא; פסחים נד;

*

הנה דברים יקרים מאת דודי מורי הר' עודד כיטוב שליט"א, אשר נאות בענותו לבקשתי להאיר אגדה זו כדרכו – לרוות הצמאים מיינה של תורה, דברי חכמים וחידותם.

ענין סבי דבי אתונא עמוק עמוק מי ימצאנו, ומאפס הפנאי לעיין כדבעי אכתוב כמה הערות מן העולה על הלב לפום ריהטא. וה' יצילנו משגיאות ויראנו מתורתו נפלאות.

אמר ליה קיסר לרבי יהושע בן חנניה: נחש לכמה מוליד. נראה פשוט שהוא מקושר לאותו מעשה בתענית עם בת הקיסר שאמרה לו לר' יהושע תורה מפוארת בכלי מכווער וכו'. ומסקנא שם דאף דאיכא שפירי וגמירי, מכל מקום אי הוו סנו הוו גמירי טפי – וזה ביהודאי וּמתייחס בפרט לר' אליעזר חברו ובן פלוגתא שלו, אשר בניו יפיפין מרוב קדושתו בזיווג כידוע מנדרים כ: אך אין הלכה כמותו כי לא בשמים היא התורה וק"ל. ע' צדקת הצדיק קמו. – אולם עיקר הניגוד הוא בין ישראל לעמים, בין חכמת אמת לחכמה יוונית שמתגדרת ביופיה ובשלמותה. וכידוע בחז"ל שהיא יפיתו של יפת ויכולה להלקח שבי ולשכון באהלי שם, וכמו כאן בסוף הסיפור שלקחם בספינה והביאם לפני הקיסר (הרומז מן הסתם למלכו של עולם) עד שנבלעה חכמתם במיא דבליעי (היא התורה המשולה למים ואין לה חקר), ולא נודע כי באה אל קרבה, ונשתה גבורתם ונשמטו כתפיהם ולא קמה בהם עוד רוח ובלו להם ואזול.

וכן נאה להם להבלע ולבטל כחם לאהלי שם, אולם כל עוד הם לעצמם הרי הם דווקא עיקר המנגד לחכמת אמת דיהודאי. ודעת לנבון נקל כי הם השרש הפנימי לתרבות המערבית-נוצרית שעמה עיקר ההתמודדות גם היום. (ועל כן יש ליקח מכאן דברים ליצורך המאבק הזה. ולדין – ליקח מן המציאות העכשווית הנגלית לנו היום לשם הבנת דברי חכמים וחידותם).

והנה הרקע לכל המעשה הוא **נחש לכמה מיעבר ומוליד** (ובב"ר פ"ב עסק ר' יהושע בשאלה זו עם פילוסופוס אחד. ומשמע לכאו' שבזה גופא עסק עם סבי דבי אתונא שהם הפילוסופים ונצחם, מיהו שם בב"ר הסכים לו הפילוסוף אך נתפעל מזה שכל מה שטרח ז' שנים בא זה והושיט לו בקנה עיי"ש). ולפי הדומה יש לדורשו על ענין הצפיה לגאולה וביאת משיח, כי **נחש** בגימטריא **משיח** כנודע, ובית דוד נקרא **שרש נחש** בישעיה (יד), שהוא שמו של ישי, כמו שלמדו רז"ל בפ"ה דשבת מפסוק אביגיל בת נחש, וכן למעלה בקדש נחשון בן עמינדב, כי הוא העתידי לחוש ולנחש את המציאות על ידי שעפר לחמו – מרוב שפלותו בעיניו, ועל ידי כך תתוקן כל המציאות הנפולה ('בר נפלא') בעטיו של נחש הקדמוני שהחטיאו לאדם (אדם דוד משיח כנודע).

וזה עיקר ושרש תורת בעלי תשובה שהם ה'כלי מכווער', הגדולה ונכבדה מתורת הצדיקים, כי אף שארור הוא מכל הבהמה ומכל החיה, וכענין שאמרו בישראל דוקא כשהם נופלין נופלין עד לעפר, וכן אמרו אין מינים באומות העולם אלא בישראל, ועבודה-זרה שלו אין לו ביטול, ועוד כהנה – עד שלאותו רשע אין לו חבר שירשיע כמותו, מכל מקום לאחר שישוב וימחל לו תהא

מדרגתו גבוהה ביותר (וכענין עשו – שנחש כרוך על עקבו – במחשבת יצחק), וכידוע שארור מלשון אור, אלא שכעת הוא בנפילה ושבירה מתוקף האור. אז יהיה שמש גדול כמו שנועד להיות מתחילה (וכרמוז באן במה שאמרו שהנחש הולך ומשמש גם כשהוא מעובר כאדם. וכן לעיל אמרו שמשמש פנים כנגד פנים כאדם לפי שנדבר עמו הקב"ה).

וחכמי יון סבורים, ובעקבותיהם הנוצרים, שכבר נתעבר והוליד הנחש והופיע להם משיחם לאחר ג' שנים (הרומז אולי לאלף הרביעי מימות עולם, שבה פשטה תרבות יון. וכן יון היא החיה השלישית בדניאל). וכבר באה המציאות על תיקונה וגאולתה ואין לצפות ליותר מכך. אולם לדין התיקון השלם מצפה ועומד לסוף שית אלפי שני וחד חרוב (רמז גם לחרוב העושה פרי לשבעים שנה). ומה שנצמח עד הנה בתרבות יון אינו בגדר חידוש סופי אמיתי, אלא מצטרף לשאר החיות (היינו שאר המלכיות בדניאל) המולידות גם הן לג' שנים. וכן במין הנחש אפעה המוליד לג' שנים, והוא בגי' יוסף אשר גם הוא נחש ינחש. וכל עלית ונפילת מלכות וקליטת כוחה בישראל יש בה התנוצצות משיח בן יוסף והכנת העולם לגאולה (כדברי רמב"ם בסוף הל' מלכים שנשמטו ע"י הצנזור), אולם לא זהו עיקר הנחש שהוא משיח בן דוד. ואם נצרף לכל החיות שנשנו לעיל שהן לג' שנים, את האפעה, הרי הוא התשיעי בסדר, כנגד יסוד צדיק. והנחש הוא העשירי כנגד מלכות דוד ואכמ"ל. ועל זה רומז גם מה שאמר לו שהיה מעובר מקודם, פירוש אין זה חידוש אמיתי אלא המשך ליסודות קדומים מתרבויות קודמות.

כמה הו – שיתין גברי. אפשר שרומז לשישים מסכתות 'שישים המה מלכות' – בשה סדרי משנה (שהם בעצם שלש שלש, כענין ו' שנים של עבד עברי שהם 'משנה שחר שכיר' וכדכתיב בישעיה 'שלש שנים כשני שכיר ונקלה כבוד מואב'). כי ידוע שחכמת יון כנגד חכמת המשנה שהחלה להתנוצץ אז כאשר לא ניתנו ליכתב עוד כתבי הקדש, ולזה רומז מנשה בן יוסף (שהוא הנשיא מספר שמונה הנקרא בזאת חנוכה) הנקרא על שם הנשיה והשכחה (- חשכה, זו מלכות יון שהחשיכה), ועל זה נוסד חנוכה חג השמן החוזר ומזכיר על ידי כתישה את הנשכח על ידי הזית. וכאשר האריך ר' צדוק הכהן בסוף ספר רסיסי לילה שהם קליפת תורה-שבעל-פה, תורת האדם וחכמה אנושית הפועלת ומתחברת אל אור תורה שבכתב, זוכינו לזה על ידי ניצוח יון. ועיקר החילוק כמדומה הוא שאין להם ולמשנתם המשך בתלמוד שהוא המגלה את האינסוף שבמשנה. והוא השביעי, המלכות – מאן מלכי רבנן – לעומת ו' קצוות המציאות המוגבלות. (הגיון דיון, עולה כח הגבול. ואילו בישראל הוא הגיון-לבי = כח הבל-גבול), וכן שבעים סנהדרין דילן מול שיתין סבי דבי אתונא. וכן אתונא תרגום כבשן שהוא עגול וסגור (וכמו בהמשך הסיפור שהיו יושבים סגורים במעגלם, אין יוצא ואין בא, בעוד שהסנהדרין דידן כחצי גורן עגולה, חציה בקדש וחציה בחול, ופתוחה לכל אדם, ומבני עניים דוקא תצא תורה) – וכנגדם בעולם הקדושה 'שונאיכם – אלו בעלי משנה' שמהם יכול לצמוח זקן ממרא על פי בית דין, ע"י שסומך על שמועתו ומשנתו. ובדקות שבדקות היה מזה גם בר' אליעזר שנידוהו על עסקי תנור (כבשן אש) של עכנאי. כי התורה לא בשמים היא כנ"ל ומסורה לכל ולא רק לחכמים המובהקים, ואחרי רבים להטות הגם שהם עניים ומכוערים למראה עינים (וכענין מעשה דפרק תפלת השחר, שע"ר יהושע בן חנניא פתחו שערים וניתוספו ד' מאה ספסלי בבית המדרש).

[אתונא' רומז גם לאש של תאוה שהיא הכח המניע של תרבות הגויים הנפרדת, כי לתאוה יבקש נפרד, וזעום ה' יפול שם ביום הבא בוער כתנור].

עביר לי ספינתא – היינו דאי אפשר להשלים ניצוחם ביבשה שהיא חכמת הנגלה והמוגבל, אל א"ע"י שמורידין אותם לידם שהיא חכמת הסוד (- בגי' שבעים כנ"ל), שהיא האור אינסוף שבתורה כמבואר באגדתא דפרק הספינה, ששם כל אחד מהם הסבור להתחזק על ידי חבריו מוצא עצמו בודד ומנותק ו'אבוד' לגמרי וסר כוחו מעליו. (וידוע ברמב"ם שחכמת הסוד בכלל תלמוד גמרא, שגם הוא מים שאין להם סוף).

על לבי טבחא וכו'. אפשר רומז שבתחילת השליטה של חכמת ישראל על שרש חכמת האומות הוא על ידי שליטה כלכלית מסוימת, שנולדת ע"י שקיעת הגויים בזבחייהם ומשתיהם שע"יז 'מאבדים את ראשם' ונזקקים להלואות וכיוצא מיישראל (הגדורים משקיעה בתאוות אכילה ונוהרים מזבחי מתים ונבילות וטריפות המטמטים הלב). ונעשה הלזה עבד לאיש מלוה ומה שקנה בחכמה קנה רבו, שמצא מבוא לשלוט גם בשרש חכמתו. וכענין עשו שמכר בכורתו ליעקב שהזיד לו נזיד (- שרומז גם על תכנון ויוזמה, כמו 'זכי יזיד איש על רעהו') ועל ידי כן הפסיד לבסוף גם את ברכתו-חכמתו. ואף שהקשר בין שיעבוד הגוף והרוח אינו תמיד נגלה, מ"מ הוא רומז ומכוון אליו, וזהו הסימן שעשה לו הטבח.

וכרוכא דקני הוא על שם קנה חכמה קנה בינה. ומה שעמד לפוש רומז שאפשר לחדור אל חכמת יוון בשעה שהיא 'לוקחת חופשה' ומרשה לעצמה לרדת מן המתח, מה שלא יימצא בחכמי תורה וכמו שנאמר 'התעייף עיניך בו ואיננו'. וכן העובדה שפנה קודם כל לטבח מלמדת שהחכמה בגויים מגדילה את תאבונם הגשמי וללא ספק נזקקים הם לטבח, משא"כ דרכה של תורה פת במלח (ואם יימצא 'בישראל דתורא' הוא רק בהזמנה הזו).

ולפי דרכנו למדנו שלא קל הדבר וצריך תחבולות למצוא את מבוא ערך החכמה דאומות-העולם, שכאמור - ובניגוד למה שנדמה - אינה כחכמת ישראל הפתוחה לכל אדם. כי כן דוקא חכמת הנכרים משום שיש שקר בבסיסה, בנויה על 'אליטות' מסתוריות שהם לבדם כביכול 'מבינים' ומוסמכים לקבוע מהי דמוקרטיה ומהו חוק ומהו מוסר תקני, והם שומרים בקנאות על זכויותיהם ומעמדם, וכל הבא לחשוף מסתריהם מסתכן בנפשו, וכן כל הפורש מהם החוצה דמו בראשו. ורק מי שמתנסה בקלילות וגמישות בסגנונם - 'בקי ברצוא בקי בשוב' - יכול להרוג ולבטל חומות המחסומים ולהתקבל כבר-שיח עד שיוכל, כולי האי ואולי - לתפוס השור בקרניו. [או בלשון אחר - רק מי שהוא גם בפנים וגם בחוץ בעת ובעונה אחת או 'ספק משלנו ספק אינו משלנו' יוכל להתמודד עמם, כי מי שבפנים בשתי רגליו אבוד הוא, כי כל באיה לא ישובין והפורש ממינות מיית, ומי שמבחוץ יהרג ע"י הבו שרוחשים לו, ודי למבין]. אמנם לפי דרכנו למדנו כי מי שמצליח להכנס פנימה לחבורתם, שוב אינו נהרג להדיא בידיהם בדרך אלימות, כי זאת אינם יכולים להרשות לעצמם לפי 'כללי' חכמתם ומוסרם, אלא חייבים לדון עמו בדרך חכמה ורק אם ייכשל בזה 'ימות' וייפסל.

אשכח ינוקי מלעיל וסבי מתתאי וכו' - מורה כי יש בתרבות האנושות המודרנית (ששרשיה ביון) מתח ואי-בהירות מסביב לשאלה של צעירות וזקנה, שמצד אחד מגדלים ומעלים את אידיאל היופי הגופני והנעורים, 'עולם של צעירים נצחיים', ומאידך אוחזים באידיאה של מסורת חכמה ונסיון מצטבר בידי הזקנים. ובאמת לאמיתו הצעירים 'על הגובה' אלא שאסור לומר זאת בפירוש ובאופן רשמי, וכל הבא לדון עמם עליו להמלט מן המילכוד הזה ולהתיחס אל כולם בשווה ובחדא מחתא, כנער כזקן.

ואתאי למיגמר חכמה מיניינו – מצד אחד נותן להם כבוד כמו לאח בכור (– 'אחי יפת הגדול'). ובעת ובעונה אחת מבלבל אותם בזה, כי באמת אין בידם חכמה של ממש ונגיעה בדעת ה' וחסדו, אלא כל כוחם ב'דיעת השלילה' ומניעת שיבושים ככל האפשר, וכידוע מדברי רמב"ם במורה בזה ששרשם בחכמת יון כנודע. וזה שאמרו לו ניבעי מינן כמודים שאין בידם חכמה אך בודאי יוכלו לתפוס אותו בשגיאות ושטויות. אמנם הוא שדבוק בחכמת אמת, נכון לבו בטוח בה' שלא תצא תקלה מתחת ידו.

אכלו נהמא גבאי ידידי בספינתא, כמו 'לכו לחמו בלחמי' שבפרק הלא חכמה תקרא (משלי ז). והיינו שיבטיחוהו לטעום מחכמת הסוד ('ספינתא' כנ"ל) שהיא חכמה המיוחדת לישראל, 'מי שמסטורין שלי בידו', ועל ידי זה מבטל כוחם כנ"ל, וכענין המלאכים שאכלו אצל אברהם (וכמו שהעיד רשב"י בעל הסוד בב"ר שאכלו ממש, ושלא כדברי האומרים נראו כמי שאכלו ולא אכלו).

האי גברא דאזיל ובעי איתתא וכו', מתפרש ('ע' מהרש"א) בלפי בחירת ישראל אחר שחזר הקב"ה על כל אומה ולשון, או בכלל בחירת אברהם אחר שכבר הוצבו גבולות עמים בפ' נח; – מה ראיתם לחשוב שהוא מפני מעלתכם, הרי אדרבה זה מורה על שפלותכם ומיעוט חוש הביקורת שלכם, שלכן רק אתם הסכמתם להלקח לחלקו אחר שסרבו לו כל אומה ולשון. אולם יש לפרש גם: מה הסיכוי שלכם היהודים לפעול עם התורה הישנה שלכם ו'לדבר' אל הדורות העליונים היינו החדשים (גם בבני עמכם!), מה שלא עלתה בידכם עד הנה ווגם אתה עצמך, חכימא דיהודאי, מה יקחך לבך לחדור הנה ולדון עם החכמה במקומה אחר שלא הצליחה חכמתכם היהודית בעולם הגשמי הנמוך).

והתשובה שזה לכל, כי לפעמים הסירוב דוקא בגלל הנמיכות (וכענין שאמרו 'אין ארור מידבק בברוך' – הארור אינו רוצה). ונפש האלקית שבנו דוקא היא בת מזל לגבי קוב"ה, וכן דברי תורה לפעמים אינם מקובלים משום 'שהקדימו את זמנם'. ודוקא היום, ודוקא ברמה הכי גבוהה אפשר להם להתקבל על און שומעת, ועתידים עוד לפניהם.

ועפירש"י שנעצה למטה במקום שאין חור ולמעלה במקום חור, אולם מלשון 'מתרמיא' משמע שהוא בהזדמן ואינו מכוון, ומהיכן ידע שיעלח? – ונראה כי דרך לעשות הכותל למטה מלא וממולא לחיזוק, ולמעלה מסורג ומלא חורים כדי שלא יכביד. וכך מצבה חביבה בימי האבות, וחכמת האומות עדיין תקועה בזה, אולם העולם בכללו 'הולך ונפתח' יותר ומסוגל לחכמת אמת, וזה אולי גם על ידי ה'חורים' שמתגלעים יותר ויותר בתרבות האנושית).

גברא דאוזיף וטריף – כלומר גם אם נאמר שמצד המקבלים השעה כשרה יותר, אבל מצד המשפיעים, הללו מניין יטלו כח להמשיך במשימתם שהראשונים כמלאכים לא הצליחו והדברים יגיעים. וכן לפירוש הראשון: מה ראית לחשוב שיתחדש החשק אצל הקב"ה להוסיף שנית ידו אחר שהמריתם פי נביאיו בבית ראשון (ושני) וגליתם מארצכם).

והתשובה: בכח הרבים שהם ביחד, משיגים מה שלא השיגו ראשונים כמלאכים. והוא ממש כדברי ר' יהושע בהזהב: לא בשמים – שכבר ניתנה תורה בהר סיני וכתוב בה 'אחרי רבים להטות'. וכן כח החכמה שניתנה גם לבני עניים וכתר תורה שמונח לכל עדיף מכח הנבואה. והיא מעלת השמיעה לגבי הראיה והבינה לגבי חכמה, וכן מעלת בעלי-תשובה מול צדיקים גמורים,

ולוחות שניות מול ראשונות, והתפילה (כי ברבים היו עמדי) מול תורה. (וכן מעלת החזקה דבית שני מול הכיבוש דבית ראשון, שברמב"ם פ"ו מבית הבחירה). ואכמ"ל.

והנה ב' אלו כנגד החכמה והבינה שבראש חכמת ישראל. כי היתד הננעצת היא כנגד עצם וראשית נקודת חכמת ישראל (הנקראת בחכמת האמת 'נקודה דנעיץ'), ואילו הבינה היא ההתרחבות וההתפשטות בפרטים רבים כנ"ל. וכנגד הדעת אמרו: **אימא לן מילתא דכדיבי כאומרים**: מה אתם היהודים כל כך רציניים, האם יש לכם גם הומור ובדין הנצרך לשם קישור וזיווג והולדה.

והתשובה כמדומה היא 'ליצנותא דע"ז', שהיא היא ה'אל אחר דאיסתריס ולא עביד פירין' שאין לו התקשרות ודעת כלל, וכפרדה עקרה הוא שתקוע בבדיחותיו ובדיותיו ואינו שם לב שהוא עצמו הופך לבדיחה, ואותו ולד של תוהו (הרומז גם למשיחם שאינו מכיר את אביו) תלוי לו בצוארו שטר חוב, כאילו אביו מולידו חייב לו כך וכך מתחילת לידתו – שזו עצמה בדיחה, כי איך יתפאר הגרון על החוצב בו, ואם רבי לא שנאה ר' חייא מנין לו – ואינו שם לב שכל כולו שרוי בעולם הדמיון וכל עשרו המנופח שבו הוא מתגדל על מולידיו המיושנים הוא גופו מעיד בו שממזר הוא שאין לו באמת שרש למעלה ועל כן גם לא יעשה פרי למטה.

מילחא כי סריא – היינו מלח ברית אבות אשר תמה זכותם ח"ו (ומיחוס בפרט לאברהם עמוד החסד, 'חסדי אבות'), כיצד תתרענן ותמתק לכם שוב? והתשובה בשלית פרדה הטוענת בשקר שהיא היא בת אברהם האמתית (כענין הישמעאלים וכיוצא), ומכח זאת, מתוך הניגוד והפרכת השקר מתחדשת לנו ברית אבות גם אם כבר תמה לנו זכות מכח עצמנו. ואם אמנם יוסכם שפרדה לא יולדת ואין כאן הוה-אמינא רצינית כלל כי הגויים הם הם ממשיכי אברהם, הרי ממילא גם אין שום סברה שתמה ברית אבות שהיא ענין עצמי כי הבנים האמתיים טיפות מוח האב, ואינו תלוי כלל בזכות שעלולה לתום.

בני לן ביתא באוירא דעלמא – מתייחס לגבורה והיכולת היהודית 'להרים' את מפעל הגאולה והתיקון העולמי אל 'למעלה מעשרה טפחים' של חיי תורה ששרשה בעליונים (וכידוע שקו הגבורה והעבודה, לעולם הוא עולה מלמטה למעלה. והיא תולדת הבינה שבראש קו שמאל שהיא כעין תכנית הבנין).

והתשובה, כי עצם כח ההתגברות והאש החושקת אמנם מצוי בידי יודעי שמו וקוראי בשמו יתברך. אמנם הפועלים הפשוטים ו'כח העבודה' תהיו אתם הגויים, וכענין נושא סבל והחוצבים דשלמה. וכן לעתיד יבואו כל הגויים וכספם וזהבם אתם (שגם זה שייך לקו שמאל 'הרוצה להעשיר יצפין', כי מצפון, שמאל, זהב יאתה. וכנודע).

מציעותא דעלמא היבא, היא התפארת-גופא, כלומר מה אתם עושים עצמכם מרכז העולם ואיך תתיימרו לבנות מקדש (- 'תפארת ישראל') כללי בגובהו של עולם כאשר אין לעולם שום מרכז.

והתשובה, אדרבה דוקא משום כך רשאים אנו לראות גופנו מרכז העולם, והתחושה העצמית הזאת הנתונה בנו מנחלת יעקב שקראו הקב"ה א-ל, היא גופא יוצרת את מרכז הכובד של המציאות, ואם אינכם מאמינים הביאו חבלים (- 'יעקב חבל נחלתו') ומדרו. ועצם העבודה

שאתם הגויים מודדים אותנו ותוהים על מרכזיותנו, היא גופא מעמידה אותנו במרכז האמיתי של הוויה.

הנה עד כה דובר על חב"ד חג"ת – המוחין והמדות היהודיות עצמם. ומכאן ואילך על הנה"י – הסיכוי והיכולת להשפיע החוצה ולהרגיל דרך הגויים אל דרך ישראל בפועל.

ועל זה אמרו תחילה **אית לן בירא בדברא עיילא למתא**, והוא כענין 'השולח מים על פני חוצות' (ערפ"ק דתענית). הראה נא כוחך ועשה שיהיו אוצרות המים – רוח היצירה וההשראה שלנו – מקושרים עם עיר האלקים ושותים ונובעים מן הנצח שלכם, וכענין משה שגייר את הערב רב וכתב התורה בשבעים לשון, וכן חינוך והשפעה בכלל שייך לספירת הנצח שהוא גם מלשון הנצחה. ואמר להם אם יש עדיין בסובין שלכם הבלולים מטוב ורע, מספיק חומר ממשי, מספיק דבק לקשור ממנו חבלים – אוכל, ואם לאו אין טעם לקשור אותו בור נשבר ומרוחק שמימיו עכורים, עם באר מים חיים שלנו.

ואילו הריחיים השבורים, היינו נכסי תרבות החומר, הציביליזציה, שהיא ההוד של המערכת הנכרית, אם אמנם נשברים הם, מצויים במשבר, האם לא ניתן לחייטם ולהציל מהם משהו? וגם כאן התשובה אם מספיק לחלוחית וגמישות נותרה בהם, שניתן לטוות מהם חוטים הרי טוב, ואם לאו – אין על מה לדבר.

ולענין היסוד אמר שלשה דברים: **מישראל דסכינא במאי קטלי ליה**, כלומר היאך משיגים שלום-אמת (שני מושגים השייכים ליסוד כנודע, ושייך גם לשלום בית. ובספר יצירה התמורה הששית – שכנגד היסוד – היא 'תמורת שלום מלחמה') והורגים את יצר המלחמה הטבוע בעולם ובאדם. והתשובה: בקרן חמור. כלומר המלחמות בעולם הם מחמת העלאת החומר על נס והרמת קרנו, אך כשיורדת קרנה של החומריות ממילא מתפוגג ונעלם יצר המלחמה והכיבוש; **תרי ביעי** – כלפי תיקון ההולדה, כלומר, מה נעשה להשביח הגזע. ומה דעתכם בקשר ל'הנדסה גנטית' וכל הנושא הזה.

והתשובה, מפתח של לידה ביד הקב"ה בלבד וכך ראוי שיהיה, ואין לאדם להתערב בכך כי גם משחור עלול שיצא לבן. וגם מעז שחורה ומעז יצא לבן ומתוק;

רציצא דמית בביעתא הוא סוד החיים והמות בכלל, כלום בידיכם הוא?

וגם כאן התשובה: מאחר שכניסת החיים בלתי ידועה וניכרת, אין לנו ענין ורשות לעסוק בסוד המות (שהוא לאחר הגאולה והמשיח 'בעת שיעלה רצון מלפניו' יתברך חי החיים, כדברי הרמב"ם ז"ל. משא"כ ענין הגאולה ותיקון העולם בידינו הוא, כי הוא מג' מצוות הציבור בארץ: העמדת מלך, הכרתת זרע עמלק, ובנין בית המקדש וק"ל).

הנה עכשו שהשיב נכוחה על כל שאלותיהם והתמודד עם כל ה'יש' שלהם והציגם ככלי רק, הרי כבר בשלים להתכלל ולהבלע בעולם שלו, במדת כנסת ישראל המונים ללבנה, שהיא המלכות דלית לה מגרמה כלום, 'כי אם המעט מכל העמים' – 'חושקני בכם שאתם ממעטים עצמכם'. ועדיין היו מתעקשים על ישותם וטוענים כלום ישנו כלי שאינו שוה את הפסדו, והיאך נוכל לראות עצמנו כלי מלא בושה וכלימה.

והתשובה, אם אמנם אתם פושטים עצמכם, אינכם שוים הפסד, אך אם תמעטו עצמכם ותיצטמצמו, תוכלו גם אתם להכנס בסוד ישראל ולהסתפח אל נחלת ה'.

וכך תפסם והכניסם לספינתו. ואולם אי אפשר לעשות שכונת גרים כנודע, אלא כל אחד ואחד צריך שיבוא בפני עצמו ולהפרד מחבריו וארצו ומולדתו (וגם להבין שבאמת מאז ומתמיד היה נפרד מהם וכל עולמו היה 'עלמא דפירודא'), ואז אפשר להסיעו ממקומו ולעשות לו 'הזזה עצמית'. ואעפ"כ לעולם אין הגויים מגיעים למעלת ישראל, כי גם 'עפר ארץ העמים', היינו בחינת השיפלות שמסוגלים לה הגויים – טמא ו'כבד' הוא לגבי עפר ארץ ישראל שהוא השפלות בעצם, וכאשר נזכרים ובאים במגע עם עפרם, אינם יכולים להכנע לגמרי לפני מלכו של עולם כישראל, ותקנתם להתייגע במים של תורה ללא הפסק כלל, עד שיבלה עפרם-חומרם ותכלה נפשם בישראל.

הנה כי כן שמענו וראינו כי כבר עמדו ויתמודדו חכמי ישראל עם חכמת יון הפנימית וביטלו כח הקליפה הלזו והכלילה בישראל עד שאין לפחוד ממנה כלל באמת ובפנימיות. ורק נותר עדיין השכינתא-בגלותא בלב מלכים, מתלבשת ב'קיסר', שהוא המלכות במציאות החיצונית שנתונה ביד רומי בת יון. אך כתוב 'בוזי אתה מאד' שאין כאן חכמה ותרבות פנימית כלל אלא 'זדון לבך השיאך' וגו', והם עצמם יודעים ומבינים שאין כאן אלא שליטה כוחנית חיצונית, 'זוי לזה השלם, עשו, כאשר יקום זה החיגר, יעקב' כמו שאמרו בפ"ק דע"ז.

דף ט

'שתי נקבות וזכר... אין לכהן כלום'. הקשו אחרונים (משנה למלך סוף הל' בכורים; רש"י), הלא יש לפנינו 'ספק ספקא' לחייב; שמה אחת ילדה שתי נקבות והאחרת ילדה זכר, ונתקדש. ואם תמצי לומר שנולד עם נקבה, שמה קדם לה והרי הוא בכור. והלא לשיטת התוס' (בכתובות ט – כהסבר מהריב"ל) מוציאים ממון בספק ספקא? ועל כל פנים הרי ספק-ספקא נחשב כרוב, ואולי עדיף מרוב (כמו שכתב הרשב"א), וקשה לדעת רב שהולכים בממון אחר הרוב.

לכאורה יש מקום לומר שגם לפי הדעות שמוציאים ממון בספק ספקא, זהו רק כששני הספקות שקולים, אבל כאן הספק אם נולד לבד אינו שקול. והרי מבחינת סיכויי ההסתברות, בשני ספקות שקולים יש סיכוי של 75 מול 25 ואילו כאן יחס הסיכויים הוא שני-שליש שהוא בכור מול שלישי שאינו בכור. וצ"ב.

דעת הרמב"ם (בכורים יב, כא) בשתי נקבות וזכר אחד או בשתי נקבות ושני זכרים – אין צריך להפריש כלל, משום 'ספק ספקא'. והאחרונים תמחו על טעמו (ע' משל"מ סוף הל' בכורים; הגהות רצ"ה ברלין ועוד). וכתב בחזון איש (יז, א) לבאר, שאם אנו דנים על כל אם בנפרד, יש לפטור ולדה משום 'ספק ספקא'; שמה לא ילדה זכר ושמה ילדה זכר ואינו בכור, הלכך אעפ"י שמצד הולד אין כאן אלא ספק שקול, יש להכריע לצד ההיתר משום אפשרות הדיון מצד האם. שכל שהספק שקול, בהכרעה כל דהו אנו מכריעים אותו. ובפרט לשיטת הרמב"ם שספק דאורייתא מן התורה דינו לקולא.

[לכאורה יש לשמוע מדברי הרמב"ם שגם כשאפשר להחמיר בקלות אין צריך להחמיר בספק ספקא, שהרי יכול לפדות בכל דבר ולהניחו אצלו. אך אפשר שזה מצד עיקר הדין אבל טוב וראוי להחמיר, כמו שכתבו אחרונים לענין ספקא דרבנן עפ"י הגמרא בע"ז (לז: ורמב"ם (אבות הטומאות טו, ט. ע' במובא ביוסף דעת ע"ז שם), והלא כבר כתבו בטעם התר ספק ספקא להרמב"ם משום 'ספקא דרבנן' (אך יתכן וקל יותר מסד"ר משום שרוב צדדים להקל). ושמה יש לדחות ולומר שאין שייכת פדיה בפט"ח שלמעשה הוא מותר, גם אם לפי האמת דינו כבכור. וצ"ע].